

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Кафедра _____ фінансів _____

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Декан факультету

А.Д. Діброва

“ _____ ” _____ 2016 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

на засіданні кафедри фінансів

Протокол № 10 від 03.06.2016 р.

Завідувач кафедри

Н.М. Давиденко

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Місцеві фінанси

(назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.030508 “Фінанси і кредит”

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація _____

(назва спеціалізації)

факультет економічний

(назва факультету)

Розробник: Олійник Лариса Анатоліївна, доцент кафедри фінансів, к.е.н.,
доцент

Київ – 2016 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Місцеві фінанси

(назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-кваліфікаційний рівень		
Освітньо-кваліфікаційний рівень	бакалавр (шифр і назва)	
Напрямок підготовки	6.030508 “Фінанси і кредит” (шифр і назва)	
Спеціальність	 (шифр і назва)	
Спеціалізація		
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	вибіркова	
Загальна кількість годин	120	
Кількість кредитів ECTS	4	
Кількість змістових модулів	2	
Курсовий проект (робота) (якщо є в робочому навчальному плані)	 (назва)	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки		
Семестр	6	6
Лекційні заняття	30 год.	8 год.
Практичні, семінарські заняття	15 год.	6 год.
Лабораторні заняття	год.	год.
Самостійна робота	75 год.	106 год.
Індивідуальні завдання	год.	год.
Кількість тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних самостійної роботи студента –	3 год. 5 год.	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: надання і поглиблення знань студентів з питань сутності й ролі місцевих фінансів у розвитку економічної та соціальної інфраструктури адміністративно-територіальних одиниць, бюджетного процесу на регіональному рівні.

Завдання дисципліни: - дати в необхідному обсязі теоретичний матеріал, який включатиме сучасні наукові розробки як вітчизняних, так і зарубіжних учених-економістів;

- дати правильне розуміння закономірностей у сфері фінансових відносин держави, місцевих органів, господарства та населення;

- розкрити шляхи використання цих закономірностей у практиці фінансової роботи;

- визначити сукупність заходів, що забезпечують використання фінансів, як одного з дійових важелів економічної політики місцевих органів самоврядування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- принципи організації і структуру місцевих бюджетів;

- основні етапи формування і виконання місцевих бюджетів;

- порядок формування та використання фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування;

- цілі та завдання міжбюджетних відносин;

- процес казначейського обслуговування місцевих бюджетів;

- засади бюджетного контролю на місцевому рівні.

вміти: - пояснювати закономірності у сфері фінансових відносин держави, місцевих органів, комунальних господарств та населення;

- визначати заходи, що забезпечують використання фінансів як одного з дійових важелів економічної політики місцевих органів самоврядування;

- застосовувати формульний підхід для визначення обсягу міжбюджетних трансфертів;

- оцінювати ефективність використання бюджетних коштів.

3. Програма та структура навчальної дисципліни для:

- повного терміну денної (заочної) форми навчання.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин													
	денна форма							Заочна форма						
	Тиж-ні	уся-го	у тому числі					уся-го	у тому числі					
			л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
Змістовий модуль 1. Організація місцевих фінансів, місцеві бюджети, фінансове вирівнювання														
Тема 1. Сутність, складові та засади організації місцевих фінансів	1	10	2	2			6	11	2	-			9	
Тема 2. Місцеві бюджети як основа фінансової бази місцевих органів влади	2	8	2	-			6	9					9	
Тема 3.Формування	3	10	2	2			6	15			2	2		

[illegible]

(робота) з _____ _____ — (якщо є в робочому навчальному плані)	-	-		-	-	-	-		-	-	-		-
Усього годин	-	120	30	15			75	120	8	6			106

4. Теми семінарських занять Не передбачено

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Сутність, складові та засади організації місцевих фінансів	2
2	Місцеві бюджети як основа фінансової бази місцевих органів влади. Формування дохідної бази місцевих бюджетів	2
3	Система видатків місцевих бюджетів. Фінансове вирівнювання та бюджетне регулювання.	2
4	Бюджетний процес на місцевому рівні	2
5	Фінанси підприємств комунального господарства	2
6	Фінансова діяльність житлово-експлуатаційного комплексу. Фінансова політика місцевих органів влади.	2
7	Управління місцевими фінансами в Україні. Світовий досвід організації місцевих фінансів	2

6. Теми лабораторних занять

Не передбачено

7. Контрольні питання, комплекти тестів для визначення рівня засвоєння знань студентами.

1. Місцеві фінанси як складова загальнодержавних фінансів, їх особливості.
2. Специфічні ознаки місцевих фінансів.
3. Склад місцевих фінансів.
4. Місцеві фінанси як фіскальний інструмент перерозподілу валового внутрішнього продукту.
5. Значення місцевих фінансів як інструменту економічного розвитку та джерела фінансування громадських послуг і економічного розвитку.
6. Формування фінансового механізму на місцевому рівні: його склад та особливості.

7. Функціонування фінансового механізму на рівні місцевого самоврядування.
8. Проблеми становлення і розвитку місцевих фінансів в Україні.
9. Централізація і децентралізація фінансових відносин: огляд переваг і недоліків.
10. Основні напрями зміцнення фінансової незалежності місцевого самоврядування в Україні.
11. Державне регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.
12. Роль місцевих фінансових органів у системі виконавчої влади.
13. Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів, їх участь у бюджетному процесі.
14. Порядок складання проектів місцевих бюджетів, їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету та планами економічного і соціального розвитку регіонів.
15. Необхідність фінансового планування на різних рівнях місцевих органів влади та управління, методи фінансового планування.
16. Роль місцевих фінансових органів у регіональному фінансовому плануванні.
17. Місцеві бюджети — у складі бюджетної системи. Структура місцевих бюджетів.
18. Місцеві бюджети як організаційна форма мобілізації частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування.
19. Види місцевих бюджетів України та їх структура.
20. Необхідність розподілу місцевих бюджетів на «загальний фонд» та «спеціальний фонд», їхні джерела та порядок формування.
21. Шляхи оптимізації структури місцевих бюджетів в Україні.
22. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.
23. Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.
24. Фінансування власних та делегованих державою повноважень, порядок їх здійснення та законодавче закріплення.
25. Порядок фінансування з поточного бюджету та бюджету розвитку.
26. Фінансування видатків з бюджету столиці України м. Києва.
27. Особливості формування доходів місцевих бюджетів.
28. Методи мобілізації грошових коштів до місцевих бюджетів.
29. Податкові та неподаткові методи формування доходів місцевих бюджетів.
30. Податкові надходження — основна складова в забезпеченні формування доходної частини місцевого бюджету. Види податкових надходжень.
31. Закріплені за місцевими бюджетами загальнодержавні податки і збори, їх склад і характеристика.
32. Регулюючі податки і збори: переваги і недоліки в їх використанні.
33. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів.
34. Участь органів місцевого самоврядування у фінансово-кредитних відносинах.
35. Переваги і недоліки боргового фінансування місцевих потреб.
36. Інструменти бюджетного регулювання у взаємовідносинах місцевих бюджетів з Державним бюджетом.

37. Види міжбюджетних трансфертів, що використовуються в Україні, їх характеристика.
38. Роль і значення трансфертів в формуванні доходної частини місцевих бюджетів: економічні і політичні аспекти.
39. Особливості формування власних коштів у бюджетних установах. Проблемні питання формування та використання власних коштів у бюджетних установах різних рівнів.
40. Сутність міжбюджетних відносин в Україні. Шляхи вдосконалення міжбюджетних відносин в Україні.
41. Склад і структура взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом, їх особливості.
42. Забезпечення місцевих бюджетів доходними джерелами для виконання власних та делегованих державою фінансових зобов'язань.
43. Формування умов для збільшення зацікавленості органів місцевого самоврядування в мобілізації додаткових доходів.
44. Використання, в процесі виконання бюджету, різних форм взаємодії між Державним і місцевими бюджетами.
45. Порядок використання інструментів бюджетного регулювання між різними рівнями місцевих бюджетів.
46. Існуючі суперечності в побудові системи взаємовідносин місцевих бюджетів з Державним бюджетом.
47. Системи касового виконання бюджету: банківська, казначейська та змішана. Їх характеристика, переваги та недоліки.
48. Необхідність фінансового контролю на рівні місцевих органів влади та управління, методи та види фінансового контролю.
49. Внутрішній та зовнішній фінансовий контроль на місцевому рівні. Органи, які здійснюють фінансовий контроль.
50. Організація фінансового контролю на місцевому рівні.
51. Контроль фінансових органів за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів і власних коштів бюджетних установ.
52. Особливості контролю фінансових органів за використанням грошових фондів, виділених на освіту, охорону здоров'я, культуру, місцевому господарству.
53. Аудит як форма незалежного фінансового контролю на місцевому рівні.
54. Фінансовий контроль на рівні місцевих органів влади та управління, методи та види фінансового контролю.
55. Внутрішній та зовнішній фінансовий контроль на місцевому рівні. Органи, які здійснюють фінансовий контроль.
56. Організація фінансового контролю на місцевому рівні.
57. Контроль за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів і власних коштів бюджетних установ.
58. Особливості контролю фінансових органів за використанням грошових коштів, виділених на освіту, охорону здоров'я, культуру тощо.
59. Фінансові відносини на підприємствах місцевого господарства.
60. Проблеми фінансового забезпечення підприємств місцевого господарства
61. Доходи від реалізації продукції, робіт та послуг підприємств місцевого

господарства.

62. Собівартість підприємств місцевого господарства та її планування.
63. Показники фінансової стійкості і стабільності підприємств місцевого господарства.
64. Фінанси комунальних підприємств та специфіка їх прояву.
65. Основні доходи комунальних підприємств.
66. Собівартість робіт та послуг в комунальних підприємствах.
67. Прибуток та рентабельність комунальних підприємств.
68. Дотації з місцевого бюджету комунальним підприємствам.
69. Фінансові відносини в житловому господарстві та їх розвиток.
70. Доходи підприємств житлового господарства та їх види.
71. Витрати житлово-експлуатаційних організацій.
72. Тарифна політика держави та місцевих органів влади в сфері житлового господарства.
73. Фінансування цільових комплексних програм покращення благоустрою житла, розроблених радами народних депутатів відповідного рівня.
74. Проблеми та основні напрями вдосконалення організації фінансів житлово-комунального господарства.
75. Підстави для формування і проведення самостійної фінансової політики місцевими органами влади.
76. Зв'язок фінансової політики на місцевому рівні з регіональною політикою держави.
77. Сутність державної регіональної політики, її зв'язок з адміністративно-територіальною реформою в державі.
78. Цілі, завдання та пріоритети фінансової політики на місцевому рівні та державної регіональної політики.
79. Необхідність зростання та зближення рівнів економічного і соціального розвитку регіонів України.
80. Запровадження єдиних загальнодержавних мінімальних соціальних стандартів.
81. Забезпечення соціального захисту в незалежності від економічних можливостей регіону.
82. Фінансово-економічні засади регіональної політики, розширення повноважень місцевих органів влади.
83. Розмежування та збалансування повноважень і відповідальності центральних та місцевих органів влади у сфері надання бюджетних послуг.
84. Система фінансового вирівнювання: її необхідність та об'єктивні критерії побудови.
85. Державне сприяння розвитку депресивних регіонів. Законодавче закріплення статусу депресивного регіону. Спрямованість державної підтримки депресивної території.
86. Головні напрями державного сприяння економічному і соціальному розвитку регіонів. Удосконалення регіональної структури.
87. Програма економічного і соціального розвитку в регіоні.

88. Основні напрями удосконалення територіальної організації влади і місцевого самоврядування: конституційний, законодавчий, адміністративно-правовий, фінансово-економічний.
89. Європейська хартія місцевого самоврядування про основні принципи організації місцевих фінансів.
90. Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах.
91. Форми та методи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
92. Види, принципи та інструменти взаємодії державного та місцевих бюджетів у зарубіжних країнах.
93. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади

1. Місцеві фінанси – це:

1. Система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення державними органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних так і делегованих;
2. Система формування, розподілу і використання грошових та інших фінансових ресурсів для забезпечення місцевими органами влади покладених на них функцій і завдань, як власних так і делегованих;
3. Система грошових фондів, зосереджених у руках держави і призначених для виконання властивих їй функцій, а також сукупність форм і методів, за допомогою яких ці функції реалізуються;
4. Центральна підсистема фінансової системи країни, через яку здійснюється вплив держави на економічний та соціальний розвиток країни.

2. Закріплені доходи – це:

1. Доходи, які закріплені за певним бюджетом;
2. Загальна сума доходу платника податку на прибуток від усіх видів діяльності, отриманого (нарахованого) протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або нематеріальній формах як на території України, так і за її межами;
3. Головне джерело наповнення місцевих бюджетів;
4. Є основою самостійності місцевих бюджетів;
5. Повністю або частково (в %) зараховуються у певні види бюджетів безстроково або на довготерміновій основі органів;
6. Для їх включення непотрібне рішення органів вищої ради.

3. До місцевих фінансових інститутів відносять:

1. Громадські послуги;
2. Міністерство фінансів України;
3. Позабюджетні валютні, цільові фонди;
4. Кабінет Міністрів України;

5. Місцеві податки і збори;
6. Самостійні місцеві бюджети;
7. Комунальний кредит.

4. До основних теорій місцевого оподаткування належать:

1. Теорія поворотної послуги;
2. Неоінституційна теорія фінансування;
3. Теорія іррелевантності;
4. Теорія, яка не розрізняє природи державних і місцевих податків.

5. Фінансові стосунки комунальних підприємств з місцевими бюджетами пов'язані з:

1. Відшкодуванням різниці у тарифах (дотації)
2. Формування доходів від місцевих позик;
3. Відшкодуванням витрат на комунальні послуги пільговим категоріям населення;
4. Посилення прозорості використання бюджетних коштів;
5. Додатковими виплатами населенню на покриття витрат по оплаті житлово-комунальних послуг;
6. Виділенням коштів на розвиток комунальних підприємств.

6. Основними концепціями організації внутрішніх міжурядових фінансових відносин є:

1. Бюджетний федералізм;
2. Концепція поворотної послуги;
3. Бюджетний унітаризм;
4. Неоінституційна теорія фінансування;
5. Концепція субсидарності.

7. Міжбюджетні трансфери поділяються на:

1. Внутрішні, зовнішні;
2. Гарантовані, негарантовані;
3. Дотації вирівнювання, субвенції, кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів; інші дотації;
4. Дотації вирівнювання; субвенції;
5. Вірної відповіді немає.

8. Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів це:

1. Складання, затвердження й виконання бюджету;
2. Організація бюджетного процесу;
3. . Зменшення обсягу доходів над кошиком видатків бюджетів місцевого самоврядування;
4. Утворення позабюджетних валютних та цільових фондів;
5. Передавання коштів з Державного бюджету України обласним і районним бюджетам

6. Встановлення місцевих податків і зборів;
7. Встановлення комунальних платежів;
8. Вирішення інших фінансових питань;
9. Коло повноважень якими вони наділяються для виконання покладених на них функцій.

9. Рівень фінансової автономії місцевих органів влади може бути визначено такими кількісними показниками:

1. Показник питомої ваги видатків на реалізацію власних повноважень місцевих органів влади;
2. Показник питомої ваги обов'язкових видатків;
3. Показник питомої ваги доходів місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів;
4. Показник питомої ваги власних доходів у доходах місцевих бюджетів;
5. Показник питомої ваги власних і закріплених доходів у доходах місцевих бюджетів;
6. Показник питомої ваги власних і закріплених доходів у видатках місцевих бюджетів;
7. Показник питомої ваги доходів місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів;
8. Показник питомої ваги незв'язаних субсидій у доходах місцевих органів влади.

10. Коефіцієнт податкоспроможності адміністративно-територіальної одиниці визначається :

1. Відношенням податкоспроможності окремої території до середньої податкоспроможності у межах країни;
2. Відношенням середньої податкоспроможності у межах країни до податкоспроможності окремої території ;
3. Добутку середнього по країні доходу, котрий підлягає оподаткуванню на душу населення та коефіцієнта, що відображає загальний рівень питомих витрат місцевої влади.

11. Головними суб'єктами фінансових відносин на місцевому рівні є:

1. територіальна громада та органи місцевого самоуправління;
2. Верховна Рада України;
3. Кабінет Міністрів України;
4. Міністерство фінансів України;
5. Вірна відповідь: (1- 4).

12. Які інструменти бюджетного регулювання використовують в Україні:

1. власні доходи;
2. бюджетні обмеження;
3. іноземні інвестиції;

4. відсоткові відрахування від загальнодержавних податків і доходів;
5. бюджетні трансфери;
6. бюджетні позички;
7. вірна відповідь (1, 4-6);
8. вірна відповідь (1-6).

8. Методи навчання

Викладання даної дисципліни проводиться із застосуванням лекцій, семінарських(практичних) занять, ділові ігри. Застосовуються методи проблемного навчання:

- проблемний виклад матеріалу
- частково-пошуковий
- дослідницький(при написанні рефератів, магістерських робіт)

9. Форми контролю

Іспит

Готуючись до іспиту, студент самостійно здійснює систематизацію вивченого матеріалу, а також інших тем і питань для самостійного опрацювання, які включено до програми курсу “Місцеві фінанси”.

Іспит проводиться за розкладом екзаменаційної сесії. Екзамени проводяться комісією у складі: лектор потоку, викладачі, що проводять семінарські заняття. Іспити в письмовій формі проводяться за єдиними білетами, які складаються кафедрою. Кожен білет має свій номер. На іспит виносяться вузлові питання, завдання, що потребують творчої відповіді та уміння систематизувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні аналітичних завдань тощо.

10. Розподіл балів, які отримують студенти. Оцінювання студента відбувається згідно положення «Про екзамени та заліки у НУБіП України» від 20.02.2015 р. протокол №6 з табл. 1.

Оцінка національна	Оцінка ЄКТС	Визначення оцінки ЄКТС	Рейтинг студента, бали
Відмінно	A	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	90-100
Добре	B	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	82-89
	C		74-81
Задовільно	D	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	64-73
	E		60-63
Незадовільно	FX	НЕЗАДОВІЛЬНО - потрібно працювати перед тим, як отримати залік (позитивну	35-59

		оцінку)	
	F	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота	01-34

Для визначення рейтингу студента (слухача) із засвоєння дисципліни **R_{дис}** (до 100 балів) одержаний рейтинг з атестації (до 30 балів) додається до рейтингу студента (слухача) з навчальної роботи **R_{нр}** (до 70 балів): **R_{дис} = R_{нр} + R_{ат}**.

11. Методичне забезпечення

1. Олійник Л.А., Карасик О.М., Негода Ю.М. Методичні рекомендації до вивчення дисципліни «Місцеві фінанси» для студентів магістратури за спеціальністю 8.050104 «Фінанси». – Київ: НАУ. – 2006.– 32 с.

2. Олійник Л.А. Навчально-методичний посібник з дисципліни «Місцеві фінанси» для самостійного вивчення курсу і завдання для студентів з різними формами навчання ОКР «Бакалавр» напряму підготовки «Фінанси і кредит». – К.: ЗАТ «Нічлава», 2011 рік. - 218 с.

3. Олейник Л.А. Учебно-методическое пособие с дисциплины «Местные финансы» для самостоятельного изучения курса и задания для студентов русскоязычных групп ОКР «Бакалавр» направления подготовки 6.030508 «Финансы и кредит». К.: СПД Красновид С.О, 2011 год. - 294 с.

4. Олійник Л.А., Аврамчук Л.А. Навчально-методичний посібник до вивчення дисципліни «Місцеві фінанси» для студентів ОКР «Бакалавр» напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» – К.: ЦП «Компринт», 2014 рік. - 298 с.

5. Олійник Л.А., Аврамчук Л.А. Конспект лекцій до вивчення дисципліни «Місцеві фінанси» для студентів ОКР «Бакалавр» напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» – К.: ЦП «Компринт», 2014 рік. - 141 с.

6. Олійник Л.А., Аврамчук Л.А. Методичні рекомендації з вивчення дисципліни «Місцеві фінанси» для студентів ОКР «Бакалавр» напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» – К.: ЦП «Компринт», 2014 рік. - 82 с.

12. Рекомендована література

Основна

1. Власюк Н.І., Мединська Т.В., Мельник М.І. Місцеві фінанси: Навчальний посібник / Н.І. Власюк, Т.В. Мединська, М.І. Мельник. – К.: Алерта, 2011. – 328 с.
2. Кириленко О. П. Місцеві бюджети України (історія, теорія, практика) // Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. — К.: НІОС, 2000. — 381 с.
3. Шабінська С. А. Місцеві фінанси [Текст] : навч.-метод. посібник для аудиторної і самостійної роботи студ. з різними формами навчання освітньо-кваліфікаційних рівнів "Спеціаліст" і "Магістр" з напряму підготовки "Фінанси" (за вимогами кредитно-модульної системи) / С. А. Шабінська; Харківський національний аграрний ун-т ім. В.В.Докучаєва. - Х. : [б.в.], 2007. - 117 с.

4. Владимиров К.М., Чуйко Н.І., Рогальський О.Ф. Місцеві фінанси: навчальний посібник. – Херсон: Олдіплюс; 2006 – 352 с.
5. Романенко О.Р. Фінанси: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 312 с.
6. Управління державним бюджетом України: підручник / колектив авторів [заг. Редакція М.Я. Азарова]. – К.: Міністерство фінансів України, 2010. – 816 с.
7. Клець Л.Є. Бюджетний менеджмент. Навчальний посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 640 с.

Допоміжна

8. Конституція України. — К.: Вікар, 1996. — 64 с.
9. Бюджетний кодекс України // <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.
10. Податковий кодекс України // <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.
11. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 1997 р. // <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.
12. Бюджетне законодавство України: Зб. нормат. Актів. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 416 с.
13. Про Державний бюджет України на відповідний рік: Закон України // Відомості Верховної Ради України або Офіційний вісник України.
14. Про бюджетну класифікацію та її впровадження: Наказ Міністерства фінансів України від 27 грудня 2001 р. № 604.
15. Всесвітня декларація місцевого самоврядування // Місцеве та регіональне самоврядування України. — К., 1994. — Вип. 1—2 (6—7). — С. 65—69.
16. Декларация о принципах местного самоуправления в государствах — участниках Содружества: Межпарламентская ассамблея государств — участников Содружества Независимых Государств // Вестн. Межпарламент. ассамблеи. — СПб., 1993. — № 1. — С. 160—164.
17. Порядок казначейського обслуговування місцевих бюджетів: Затв. наказом Державного казначейства України від 04.11.2002 № 205.
18. Про місцеві податки і збори: Декрет Кабінету Міністрів України від 20 трав. 1993 р. № 56—93 // Голос України. — 1993. — 11 черв.
19. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 1999 р.
20. Про житлово-комунальні послуги: Закон України від 2004 р.
21. 3У Про Загальнодержавну програму реформування і розвитку житлово-комунального господарства на 2009-2014 роки. ВВР, 2004 р. // <http://portal.rada.gov.ua/rada/control/uk/index>.
22. Постанова Кабінету Міністрів від 4 жовтня 1995 року №789 „Про методику розрахунку і порядок використання плати за оренду державного майна”.
23. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 1996 року „Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)”.
24. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 червня 1998 р. „Про вдосконалення системи державного регулювання розміру квартирної плати та плати за утримання будинків і прибудинкових територій”.

25. Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань: Закон України від 2004р.
26. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.04.2002 № 490 «Про затвердження Порядку перерахування дотації вирівнювання та субвенцій з державного бюджету місцевим бюджетам, коштів, що передаються до державного бюджету з місцевих бюджетів, а також міжбюджетних трансфертів між місцевими бюджетами».
27. Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим: Закон України від 23 груд. 1998 р.
28. Положення про обласну, Київську, Севастопольську міську державну адміністрацію: Указ Президента України від 21 серп. 1995 р.
29. Положення про порядок випуску та обігу облігацій місцевих позик / Затв. рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 48 від 13 жовтня 1997 р.
30. Про впорядкування внутрішніх та зовнішніх запозичень, що проводяться органами місцевого самоврядування: Указ Президента України від 18 черв. 1998р.
31. Про столицю України — місто-герой Київ: Закон України від 15 січ. 1999 р.
32. Хартія українських міст / Асоціація міст України. — К.: 1997. — 29 с.
33. Бечко П.К., Ролінський О.В. Місцеві фінанси. Навч. пос. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 192 с.
34. Рева Т.М., Ковальчук К.Ф., Кучкова Н.В. Місцеві фінанси. Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2007. — 208 с.
35. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: Навчальний посібник. — Київ: Центр навчальної літератури, 2005. — 560 с.
36. Кириленко О.П. Місцеві фінанси: Навч. посіб. — Тернопіль: Астон, 2004. — 140с.
37. Місцеві фінанси: Навч.-метод. Посібник для самост. вивч. дисц. / М.А. Гапонюк, В.П. Яцюта, А.Є. Буряченко, А.А. Славкова. — К.: КНЕУ, 2002. — 184 с.
38. Механізм бюджетного та податкового регулювання Аграрного сектору України в умовах членства в СОТ / за ред. П.А. Лайка. — К.: ЗАТ «Нічлава», 2008 — 536 с.
39. Бюджетний процес і міжбюджетні відносини на рівні місцевих бюджетів району: Навч. посіб. / С.І. Мельник, В. Серск, С.Б. Ільїних та ін. — К.: Міленіум, 2003. — 266 с.
40. Циммерманн Х. Муниципальные финансы: Учебник: Пер. с нем. — М.: Из-во "Дело и Сервис". — 2003. — 352 с.
41. Местное финансирование в Европе / Изд. Совета Европы. — Б. м., 1997. — 158 с.
42. Региональное развитие: опыт России и Европейского союза / Рук. авт. кол. и отв. ред. А. Г. Гранберг. — М.: Экономика, 2000. — 435 с.

- 43.Стігліц Джозеф Е. Економіка державного сектора: пер. з англ. – К.: Основи, 1998. – 854с.
- 44.Поляк Г.Б. Территориальные финансы: Учеб. пособие. — М.:Вузовский учебник, 2003. — 479 с.
- 45.Государственные и муниципальные финансы: Учебник / Под общ. ред. И.Д. Мацкуляка. — М.: Изд-во РАГС, 2003. — 680 с.
- 46.Місцеві фінанси [Текст] : навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / М. А. Гапонюк [та ін.] ; Державний вищий навчальний заклад "Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2008. - 265 с.
47. Оспіщев В. І. Місцеві фінанси [Текст] : навч.-метод. посіб. для самостійного вивч. дисципліни / В. І. Оспіщев, Н. І. Кропівцова ; Харків. держ. ун-т харчування та торгівлі. - Х. : ХДУХТ, 2009. - 166 с. : рис., табл.
48. Місцеві фінанси у схемах і таблицях [Текст] : навч. посіб. / [М. А. Гапонюк та ін.] ; за заг. ред. В. М. Федосова ; Держ. вищ. навч. закл. "Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана". - К. : КНЕУ, 2010. - 601 с. : рис., таб.
- 49.Олійник Л.А. Формування фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування / Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2011. - №163, ч.1.
50. Олійник Л.А. Проблеми формування бюджетів місцевого самоврядування в сучасних умовах / Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. – 2012. - №177, ч.1.
51. Олійник Л.А. Вплив податкової реформи на формування дохідної бази місцевих бюджетів / Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2012. – Вип. VIII.
52. Олійник Л.А. Формування доходів місцевих бюджетів / Актуальні проблеми розвитку економіки регіону. – 2009. – Вип.V. – С. 316 – 322.
- 53.Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за січень – березень 2011 року / [Щербина І.Ф., Рудик А.Ю., Зубенко В.В. та ін.] ; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи», USAID. – К., 2011. – 121 с.
- 54.Лопушинський І.М. Бюджет і бюджетний процес на рівні місцевого самоврядування в Україні: навчальний посібник / І.М. Лопушинський. А.В, Странніков. К.: ІПО, 2011. – 292 с.
- 55.Луніна І.О. Формування місцевих бюджетів на основі принципу еквівалентності: шлях до ефективної бюджетної системи України / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2010. - №9 – С.14 -19.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://treasury.gov.ua>.
2. <http://www.minfin.kmu.gov.ua>.
3. <http://rada.gov.ua>.
4. <http://acskidd.gov.ua>

5. <http://www.auc.org.ua>

6. <http://sfs.gov.ua/>

КОНСПЕКТИ ЛЕКЦІЙ

Тема 1.

Сутність, складові та засади організації місцевих фінансів

1. Ідейні засади функціонування місцевих фінансів

2. Формування теорії місцевих фінансів

3. Інститут місцевого самоврядування у вітчизняному законодавстві.

4. Роль місцевих фінансів у реформуванні вітчизняної економіки.

5. Розвиток місцевого самоврядування.

Сучасне поняття «місцеві фінанси» ґрунтується на ідейно-теоретичних засадах, що формувалися протягом досить тривалого часу:

1. *«Руська Правда» Ярослава Мудрого (978-1054 рр).* Її головним джерелом є місцеве звичаєве право, яке своїми початками сягало до родоплемінних часів.
2. *Магдебурзьке право (виникло в XIII ст.).* Воно регламентувало самоуправління міст, діяльність міської влади, суду, питання земельної власності в межах міст, торгівлі, ремесел, оподаткування та ін.
3. *Статут Великого князівства Литовського (1529, 1566 та 1588 років).* Він представляв собою збірник місцевих законів, що вміщував норми державного, земельного, кримінального, процесуального та спадкового права.
4. *Децентралізаційна теорія.* Вона відстоювала міцний централізований бюрократичний механізм влади. Її головне положення - обґрунтувати поділ адміністративних справ на такі, які є наслідком самоврядування і на справи державні, делеговані общинам.
5. *Теорія «природного права».* Це сукупність принципів, правил, норм, цінностей, які диктуються природою людини і тим самим незалежні від конкретних соціальних умов і держави.

6. *Теорія вольності общин.* Вона обґрунтовувала такі твердження:

- община старша від держави, тобто історично виникла першою;
- общини не створені державою, а визнані нею;
- община є інституцією, рівною державі;
- держава існує для общин, а не общини для держави.

7. *Громадська теорія місцевого самоврядування.* Вона визначала, що общини не створені державою, а нею лише визнані, а тому володіють колом справ, які їм належали до появи держави. Такі справи держава не делегувала общинам, а визнала їх.

8.Державницька теорія місцевого самоврядування. Вона ґрунтувала твердження стосовно того, що органи місцевого самоврядування - це органи державного управління, які є складовою частиною держави і ніяких самостійних справ не можуть мати, при цьому наділені певною правовою, організаційною та фінансовою самостійністю.

9. Теорія муніципального соціалізму. Вона відвертала увагу громадськості від глобальних проблем розвитку країн та зосереджувала її на місцевому рівні, вважаючи, що саме там можна досягти соціального миру й гармонії шляхом поступових змін (націоналізації земель, розширення комунальної власності, соціалізації виробництва).

Становлення місцевого самоврядування у ХУІІІ-ХІХ ст. відбувалося разом з розвитком буржуазних держав, яке проходило в умовах жорстокої боротьби абсолютизму з народною демократією. Централізована державна влада виявилася неспроможною ефективно виконувати всі свої завдання, особливо соціального спрямування. Частину з них доцільно було передати в компетенцію самостійної і незалежної місцевої влади.

Місцеві фінанси - це економічні відносини, пов'язані із формуванням централізованих та децентралізованих фондів коштів і використанням їх на забезпечення соціальних потреб та економічного розвитку території.

Розподільча функція місцевих фінансів проявляється в порядку формування доходів і видатків місцевих бюджетів, цільових фондів органів місцевого самоврядування, за допомогою яких проходить складний процес забезпечення їх фінансовими ресурсами, необхідними для виконання функцій і завдань, покладених на місцеве самоврядування.

Контрольна функція місцевих фінансів реалізується в діяльності органів місцевого самоврядування при складанні проектів місцевих бюджетів, їх розгляді і затвердженні, а також виконанні і складанні звіту про виконання місцевих бюджетів.

Стимулювальна функція місцевих фінансів полягає у створенні таких умов, за яких органи місцевого самоврядування стають безпосередньо зацікавленими в збільшенні обсягів доходів бюджетів, додатковому залученні надходжень, як загальнодержавних, так і місцевих податків і зборів, пошуку альтернативних доходів, ефективному використанні фінансових ресурсів, які поступають у їх розпорядження.

Тема 2.

Місцеві бюджети як основа фінансової бази місцевих органів влади

- 1. Структура і принципи формування місцевих бюджетів України.**
- 2. Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування та використання бюджетів.**
- 3. Розподіл місцевих бюджетів на «загальний» та «спеціальний фонди», їхні джерела та порядок формування.**
- 4. Шляхи оптимізації структури місцевих бюджетів в Україні.**

Термін «бюджет» походить від старонормандського bougette (шкіряний мішок). В літературі налічується близько 50 похідних значень цього терміну. Існують такі основні значення цього терміну : бюджет сім'ї, бюджет особи, бюджет підприємства, бюджет держави, бюджет маркетингу (витрати на дослідження ринку товаропросування і збуту товарів, місцеві бюджети.

Стосовно визначення поняття "місцеві бюджети" в економічній літературі немає єдиної точки зору:

1) У Положенні про фінанси 1926 р. дається таке трактування: "Місцеві фінанси складають частину єдиної системи фінансів СРСР і знаходяться в безпосередньому віданні місцевих Рад та їх виконавчих комітетів".

2) В перші роки організації бюджетної системи місцеві бюджети розглядалися як сукупність завдань, закріплених Конституцією України за місцевими органами влади, і сукупність коштів, котрими вони володіють для їх виконання.

3) Деякі вчені за основу визначення місцевих бюджетів приймають територіальний принцип, розглядаючи їх як бюджети окремих адміністративно-територіальних одиниць.

4) Ряд економістів характеризують місцеві бюджети як економічні відносини. Наприклад, І.Н. Ходорович характеризує місцеві бюджети як "сукупність економічних відносин, що забезпечують фінансову базу місцевих Рад щодо розвитку і утримання головним чином галузей господарства, які безпосередньо спеціалізуються на підвищенні доброту населення".

Усе наведене свідчить про різні підходи до трактування поняття місцевих бюджетів, що, в свою чергу, позначається на визначенні ролі місцевих бюджетів у фінансовій системі держави.

Отже при дослідженні ролі місцевих бюджетів їх необхідно розглядати у **двох аспектах.**

По-перше, **як організаційну форму мобілізації** частини фінансових ресурсів у розпорядження місцевих органів самоврядування.

По-друге, як **систему фінансових відносин**, що складаються між місцевими та державним бюджетами, а також усередині сукупності місцевих бюджетів.

У першому випадку, тобто як організаційна форма мобілізації частини фінансових ресурсів місцеві бюджети – балансові розрахунки, які відповідають вимогам складання балансів, тобто вони мають дохідну й витратну частини, які складають єдиний баланс відповідного бюджету.

Іншими словами, **місцеві бюджети** – це план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

У другому випадку, тобто як фінансова категорія місцевий бюджет – це система фінансових відносин:

- між місцевими бюджетами і господарськими структурами, що функціонують на даній території;
- між бюджетами і населенням даної території, що складаються при мобілізації й витраченні коштів місцевих бюджетів;
- відносини між місцевими бюджетами різних рівнів щодо перерозподілу фінансових ресурсів;
- відносини між місцевими бюджетами і державним бюджетом.

Особливістю місцевих бюджетів є те, що вони:

- відображають певну, чітко обмежену частину грошових відносин, які функціонують на окремій території;
- забезпечують матеріальну незалежність органів місцевого самоврядування і безпосередньо їм підпорядковані;
- усі їхні ланки органічно пов'язані не тільки між собою, а й з установами та підприємствами всіх форм власності, які функціонують на території регіону.

Отже, **місцеві бюджети** як економічна категорія відображають грошові відносини, що виникають між місцевими органами самоврядування та суб'єктами розподілу створеної вартості в процесі формування територіальних фондів грошових коштів, які використовуються для соціально-економічного розвитку регіонів та поліпшення добробуту їх населення.

Структурно місцеві бюджети є складовою бюджетної системи України і поряд з державним бюджетом створюють зведений (консолідований) бюджет України.

Місцевими бюджетами визнаються (БК):

- бюджет АРК
- обласні бюджети
- районні бюджети,
- бюджети місцевого самоврядування;

Бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування.

Районний бюджет - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, міст районного значення, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Обласний бюджет - план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення спільних інтересів територіальних громад, виконання місцевих програм, здійснення бюджетного вирівнювання.

Кожна частина бюджету (доходи, видатки) включає **загальний фонд і спеціальний фонд**.

Загальний фонд – сукупність надходжень до бюджету, які визначені для забезпечення ресурсами загальних видатків і не призначені на конкретну мету.

Загальний фонд є джерелом більшості видатків бюджету.

Загальний фонд включає:

- всі доходи бюджету, крім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;

- всі видатки бюджету за рахунок надходжень до загального фонду бюджету;
- фінансування загального фонду бюджету.

Спеціальний фонд – кошти бюджету, які акумулюються за рахунок конкретно визначених джерел надходжень та витрачаються на певні цілі. Кошти спеціального фонду не передаються до загального фонду.

Спеціальний фонд включає:

- бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;
- гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну мету.
- різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету.

Складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів є **бюджет розвитку**. Надходження і напрямки використання коштів бюджету розвитку обмежені.

Тема 3.

Формування дохідної бази місцевих бюджетів

1. Склад місцевих фінансових ресурсів.
2. Особливості формування доходів місцевих бюджетів. Власні доходи.
3. Закріплені за місцевими бюджетами загальнодержавні податки і збори, їх склад і характеристика.
4. Формування доходів місцевих бюджетів за рахунок місцевих податків та зборів.

Місцеві фінансові ресурси – це сукупність фондів грошових засобів в процесі розподілу та перерозподілу ВВП і спрямовуються на економічний та соціальний розвиток адміністративно-територіальних одиниць. Головним напрямом використання фінансових ресурсів є фінансове забезпечення соціальної сфери та місцевого господарства.

До складу фінансових ресурсів органів місцевого самоврядування входять:

- доходи місцевих бюджетів;
- кошти цільових фондів;
- фінансові ресурси підприємств комунальної форми власності;
- благодійні спонсорські внески, пожертвування;
- інші ресурси згідно із законодавством.

Доходами бюджету є кошти, що надходять у постійне користування на безповоротній основі. Вони забезпечують стабільність бюджету і фінансування його видатків.

Відповідно до Бюджетної класифікації та на основі звітів про виконання місцевих бюджетів затверджених Міністерством фінансів України доходи місцевих органів влади поділяють на податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, цільові фонди, офіційні трансферти.

За економічною природою доходи місцевих бюджетів поділяються на **власні та закріплені**.

Власні доходи - це доходи, що формуються на території, підвідомчій відповідному місцевому органу влади згідно з його рішенням, а саме:

- місцеві податки і збори, що зараховуються до бюджетів місцевого самоврядування, зокрема плата за землю в розмірі 100% для бюджетів міст Києва і Севастополя; 75% - для бюджетів міст республіканського (Автономної Республіки Крим) та міст обласного значення; 60% - для бюджетів сіл, селищ, міст районного значення та їх об'єднань (див. табл. 1)
- податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів у частині, що зараховується до відповідного бюджету;
- надходження відсотків за користування тимчасово вільними бюджетними коштами;
- податок на промисел, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;
- плата за забруднення навколишнього природного середовища в частині, що зараховується до відповідного бюджету;
- кошти від відчуження комунального майна, яке знаходиться у комунальній власності, в тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебуває в комунальній власності;
- фіксований сільськогосподарський податок у частині, що зараховується до бюджетів місцевого самоврядування;
- плата за оренду майнових комплексів, що знаходяться в комунальній власності;
- надходження від місцевих грошово-речових лотерей;
- плата за гарантії, надані органами місцевого самоврядування;
- гранти та дарунки у вартісному обрахунку;
- власні надходження бюджетних установ, що утримуються за рахунок коштів відповідного бюджету;
- податок на прибуток підприємств комунальної власності;
- платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення;
- інші надходження, передбачені законом.

Закріплені за місцевими бюджетами загальнодержавні податки і збори, їх склад і характеристика

Закріплені доходи місцевих бюджетів України - це доходи, які закріплюються за певним бюджетом (податок з доходів фізичних осіб, державне мито, плата за ліцензії, за державну реєстрацію, торгові патенти та ін.). Закріплені доходи зміцнюють самостійність місцевих бюджетів.

До них відносять:

- податок з доходів фізичних осіб (закріплення для кожного виду бюджету згідно Бюджетного кодексу України див. табл. 1);
- державне мито в частині, що належить відповідним бюджетам;
- плата за ліцензії на провадження певних видів господарської діяльності та сертифікати, що видаються виконавчими органами відповідних рад;
- плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, що справляється виконавчими органами відповідних рад;
- плата за торговий патент на здійснення деяких видів підприємницької діяльності (за винятком плати за придбання торгових патентів пунктами продажу нафтопродуктів (автозаправними станціями, заправними пунктами), що справляється виконавчими органами відповідних рад;
- надходження адміністративних штрафів, які накладаються виконавчими органами відповідних рад або утвореними ними в установленому порядку адміністративними комісіями;
- єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва у частині, що належить відповідним бюджетам.

Тема 4.

Система видатків місцевих бюджетів

- 1. Склад та структура видатків місцевих бюджетів.**
- 2. Фінансування власних та делегованих державою повноважень, порядок їх здійснення та законодавче закріплення.**
- 3. Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.**
- 4. Характеристика видатків, що здійснюються з місцевих бюджетів різних рівнів.**

Видатки місцевих бюджетів включають бюджетні призначення, встановлені рішенням про місцевий бюджет, на конкретні цілі, що пов'язані з реалізацією програм.

Відповідно до Бюджетного кодексу України, **видатки бюджетів** поділяються на:

- необхідні для забезпечення конституційного ладу держави, державної цілісності та суверенітету, незалежного судочинства, а також інші, які не можуть бути передані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України;
- які визначаються функціями держави та можуть бути пе

редані на виконання Автономній Республіці Крим та місцевому самоврядуванню з метою забезпечення найбільш ефективного їх виконання на основі принципу субсидіарності. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у т.ч. за рахунок трансфертів з Державного бюджету України;

- спрямовані на реалізацію прав та обов'язків Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування, які мають місцевий характер. Такі видатки здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів, у т.ч. за рахунок трансфертів з Державного бюджету України.

Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами.

Критерії розмежування видів видатків між місцевими бюджетами встановлені, виходячи з повноти надання послуг та наближення їх до безпосереднього споживача. Відповідно до цих критеріїв видатки поділяються на наступні групи:

Перша група - видатки на забезпечення бюджетних установ та заходів, які забезпечують необхідне першочергове надання соціальних послуг, гарантованих державою, і які максимально наближені до споживачів. Такі видатки фінансуються з бюджетів сіл, селищ, міст та їх об'єднань.

Друга група - видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують надання основних соціальних послуг, гарантованих законодавством для всіх громадян України. Фінансуються з бюджетів міст республіканського (Автономної Республіки Крим) та міст обласного значення, а також районних бюджетів.

Третя група - видатки на фінансування бюджетних установ та заходів, які забезпечують гарантовані державою соціальні послуги для окремих категорій громадян або фінансування програм, потреба в яких існує в усіх регіонах України. Фінансуються з бюджету Автономної Республіки Крим та обласних бюджетів.

Тема 5.

Фінансове вирівнювання та бюджетне регулювання

- 1. Міжбюджетні відносини**
- 2. Види між бюджетних трансфертів, що використовуються в Україні, їх характеристика.**
- 3. Методи бюджетного регулювання та формула розподілу між бюджетних трансфертів**

Основні причини територіальних відмінностей у формуванні доходів та в складі й обсягах видатків місцевих бюджетів:

- різний рівень економічного розвитку господарського комплексу адміністративно-територіальних одиниць та його спеціалізація;
- різноманітність природно-кліматичних умов;
- різний екологічний стан територій;
- особливості розташування населених пунктів, зокрема ад

міністративних центрів;

- насиченість шляхами сполучення;
- кількість населення, його віковий склад;
- сформована протягом тривалого періоду мережа об'єктів

соціальної та побутової інфраструктури, їх стан.

Збалансування бюджетів одного рівня, яке неможливо провести лише шляхом розмежування їх доходів та видатків, досягається за допомогою бюджетного регулювання.

Тобто бюджетне регулювання - це надання коштів з державного бюджету місцевим бюджетам з метою збалансування доходів і видатків усіх бюджетів.

Причини регіональних відмінностей видатків місцевих бюджетів (у розрахунку на одну особу):

- нестабільність та неузгодженість законодавства з питань фінансів, бюджету, податків;
- щорічні зміни в складі доходів та видатків бюджетів;
- невизначеність цілей та пріоритетів фінансового вирівнювання;
- відсутність протягом тривалого часу (до 2001 р.) стабільного, науково обґрунтованого і прозорого механізму бюджетного регулювання;
- нераціональне розташування мережі бюджетних установ;
- непослідовна політика щодо передачі соціально-культурних об'єктів з державної у комунальну власність;
- відсутність зацікавленості органів місцевого самоврядування в додатковій мобілізації доходів до місцевих бюджетів, споживацькі тенденції у витрачаннях бюджетних коштів.

Згідно з Бюджетним кодексом основною формою взаємовідносин між бюджетами в Україні є **між бюджетні трансфери**.

Між бюджетні трансфери – це кошти, що безоплатно й безповоротно передаються з одного бюджету в інший.

Є такі види між бюджетних трансфертів:

- а. дотація вирівнювання;
- б. субвенція;
- в. кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів (вилучення коштів);
- г. інші дотації.

Основним видом міжбюджетних трансфертів є **дотація вирівнювання** та зворотне їй вилучення коштів. Дотація вирівнювання надається бюджетам нижчого рівня і визначається як перевищення обсягу видатків, обчислених із застосуванням фінансових **нормативів бюджетної забезпеченості та коригуючих коефіцієнтів**, над відповідними (визначеними Кодексом) доходами бюджетів. Вилучення коштів визначається у протилежному порядку. Отже, дотація вирівнювання і вилучення коштів є формою бюджетного регулювання забезпечення збалансованості бюджетів усіх рівнів.

Тема 6.

Бюджетний процес на місцевому рівні

- 1. Порядок складання проектів місцевих бюджетів, їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету.**
- 2. Права та обов'язки місцевих органів влади та управління щодо формування і використання місцевих бюджетів.**
- 3. Головні розпорядники бюджетних коштів та їх основні функції**
- 4. Періодичність, структура та терміни подання звітності про виконання місцевих бюджетів.**

Суть бюджетного процесу. Порядок складання проектів місцевих бюджетів, їх взаємозв'язок з проектом Державного бюджету.

Бюджетний процес – це регламентована нормами права діяльність пов'язана зі складанням бюджетів, розглядом звітів про виконання бюджетов, що складають бюджетну систему України.

Бюджетним кодексом визначено такі стадії бюджетного процесу:

- складання проекту місцевого бюджету;
- розгляд та прийняття рішення про місцевий бюджет;
- виконання місцевого бюджету
- підготовка та розгляд звіту про виконання місцевого бюджету і прийняття рішення.
- У бюджетному кодексі України зазначено, що на всіх стадіях бюджетного процесу здійснюється фінансовий контроль та аудит і оцінювання ефективності використання бюджетних коштів.

Органи місцевого самоврядування мають такі повноваження в бюджетному процесі:

- затверджують програми соціально-економічного розвитку;
- затверджують місцеві бюджети;
- здійснюють контроль за виконанням місцевих бюджетів;
- затверджують звіт про виконання місцевих бюджетів.

Головні розпорядники бюджетних коштів – бюджетні установи в особі їх керівників, які відповідно до Бюджетного кодексу отримують повноваження шляхом встановлення бюджетних призначень.

Головний розпорядник бюджетних коштів:

- 1) розробляють проекти кошторису та бюджетні запити і подають їх Міністерству фінансів чи місцевому фінансовому органу;
- 2) отримують бюджетні призначення (повноваження, надане головному розпоряднику бюджетних коштів Бюджетним кодексом, Законом про Державний бюджет або рішенням про місцевий бюджет, що має кількісні та часові обмеження та дозволяє надавати бюджетні асигнування);
- 3) головні розпорядники затверджують кошториси розпорядників нижчого рівня;

- 4) головні розпорядники контролюють хід виконання кошторисів та аналізують ефективність виконання бюджетів розпорядників нижчого рівня.

Тема 7.

Фінанси підприємств комунального господарства

1. Поняття комунальної власності.
2. Фінанси комунальних підприємств. Комунальні платежі.
3. Поняття, форми та правове регулювання комунального кредиту.
4. Фінанси муніципальних підприємств і муніципальні платежі в зарубіжних країнах.

Місцеві фінанси не можна повністю оцінити без прибутку, витрат і фінансових зобов'язань широкого спектра підприємств комунальної власності.

Комунальна власність - самостійна форма власності, яка, за Конституцією України, є власністю територіальної громади. У зарубіжних країнах її аналогом є муніципальна форма власності [48, 68].

Муніципальна власність — одна з форм корпоративної (колективної) власності, що перебуває в користуванні, володінні й розпорядженні територіальних колективів та їхніх виборних органів самоврядування.

Згідно з Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» **право комунальної власності** - право територіальної громади (жителів адміністративно-територіальних одиниць) володіти, доцільно, економно, ефективно користуватися і розпоряджатися на свій розсуд і в своїх інтересах майном, що належить їй, як безпосередньо, так і через органи місцевого самоврядування (місцеві ради, їх виконавчі комітети).

Об'єктами права комунальної власності є:

- майно, що забезпечує діяльність відповідних рад і утворюваних ними органів;
- кошти місцевих бюджетів;
- державний житловий фонд;
- об'єкти житлово-комунального господарства;
- майно закладів народної освіти, культури, охорони здоров'я, то ргівлі, побутового обслуговування;
- майно комунальних підприємств;
- транспорт;
- системи зв'язку та інформації;
- інше майно, необхідне для забезпечення економічного й соціального розвитку відповідної території.

Більшість сучасних бюджетів вимагає певного розкриття фінансової діяльності комунальних підприємств при поданні проекту бюджету на розгляд місцевої ради. Ось перелік напрямків, за якими оцінюються комунальні підприємства у контексті бюджету:

- сума прямих бюджетних дотацій або субсидій;

- напрямом використання дотацій або субсидій;
- прибуток від капіталовкладень та прибуток, що залишається у розпорядженні комунальних підприємств;
- ефективність досягнення цілей/завдань;
- ступінь фінансового ризику.

Прагнучи розширити базу надходжень, органи місцевого самоврядування стають дедалі залежними від **комунальних платежів**.

Тема 8.

Фінансова діяльність житлово-експлуатаційного комплексу

- 1. Особливості розвитку фінансових відносин в житловому господарстві**
- 2. Доходи підприємств житлового господарства та їх види.**
- 3. Витрати житлово-експлуатаційних організацій по утриманню житлового фонду їх динаміка та структура.**
- 4. Тарифна політика держави та місцевих органів влади в сфері житлового господарства.**
- 5. Фінансування цільових комплексних програм покращення благоустрою житла, розроблених місцевими радами.**
- 6. Проблеми та основні напрямки вдосконалення організації фінансів житлово-комунального господарства.**

У галузі житлово-комунального господарства органи місцевого самоврядування уповноважені:

- управляти об'єктами житлово-комунального господарства;
- здійснювати облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов;
- сприяти розширенню житлового будівництва;
- реєструвати житлово-будівельних кооперативи;
- забезпечувати соціально-культурні заклади і населення всіма комунальними зручностями;
- збирати, утилізувати відходи і сміття;
- здійснювати благоустрій територій;
- встановлювати зручний для населення режим роботи ко мунальних підприємств;
- затверджувати транспортні маршрути;
- утримувати в належному стані цвинтарі, здійснювати їх охорону;
- залучати на договірних засадах підприємства, які не нале жать до комунальної власності; до обслуговування населення за собами транспорту та зв'язку.

Житлово-комунальне господарство має більше ніж 20 підгалузей. У ньому зосереджено майже 1/4 основних засобів країни, зайнято 5% працездатного населення. Господарську діяльність галузі здійснює понад 5 тисяч підприємств. Основні засоби житлового господарства - це, головним чином, будівлі, споруди

(житлові будинки, котельні, господарські споруди та ін.). Житлові будинки складають більше, ніж 90% усіх основних засобів, що перебувають на балансі. Основу житлового господарства складає житловий фонд. Більша його частина знаходиться в комунальній власності. Частина житлового фонду належить грома-¹дянам та підприємствам (відомчий фонд).

Житлове будівництво ведеться за рахунок різних джерел фінансування, зокрема бюджетних коштів та коштів підприємств, організацій і населення. Джерелом фінансування виступає також довгострокове банківське кредитування.

Утримання житлового фонду в належному стані потребує проведення капітального ремонту. Капітальний ремонт здійснюється за рахунок доходів від оренди, перевищення доходів над видатками з експлуатації житлового фонду, бюджетних асигнувань.

Тема 9.

Фінансова політика місцевих органів влади

- 1. Цілі, завдання та пріоритети фінансової політики на місцевому рівні та державної регіональної політики.**
- 2. Поняття вертикального дисбалансу. Збалансування місцевого бюджету.**
- 3. Поняття горизонтального дисбалансу. Об'єктивна необхідність й організація бюджетного вирівнювання в Україні.**

Загальноприйнятим і справедливим є той погляд, що можливості здобуття освіти та доступ до програм охорони здоров'я й соціального захисту не повинні залежати від регіону проживання громадянина. Будь-яка країна, що ігнорує цей принцип, наражає себе на величезний ризик. Вона ризикує змарнувати свої людські ресурси та позбавити своїх громадян основних засобів, за допомогою яких вони можуть повністю реалізувати свій людський потенціал. Ця нерівність обумовлена міжрегіональною неоднаковістю обсягів баз оподаткування і має бути усунена в рамках державної регіональної політики.

Державна регіональна фінансова політика – це система заходів, що здійснюються центральною владою з метою управління процесом утворення, розподілу, перерозподілу й використання фінансових ресурсів у регіонах та в інших адміністративно-територіальних одиницях.

Згідно з принципом єдності бюджетної системи України державна регіональна політика реалізується на основі Конституції України, законодавства про місцеве самоврядування, галузевого і бюджетного законодавства та загальнодержавних фінансових нормативів бюджетної забезпеченості.

Цілі державної регіональної фінансової політики:

- зближення рівнів соціально-економічного розвитку окремих регіонів на основі надання фінансової допомоги територіям, які не мають достатніх ресурсів для виконання покладених на них функцій і обов'язків;
- створення умов для надання громадських послуг за єдиними стандартами на всій території країни;

- Подолання відставання в розвитку соціально-культурної сфери та соціальної інфраструктури в малих містах, селах і селищах;
- Зменшення і подолання диспропорцій територіального розміщення виробничих потужностей, усунення надмірної концентрації техногенних й екологічно небезпечних виробництв в окремих регіонах;
- створення умов для ефективного й раціонального використання природних і ресурсних можливостей територій;
- створення умов для міжрегіонального співробітництва як фактора підвищення ділової активності в країні.

Головним елементом у системі заходів державної регіональної політики є надання допомоги владним органам тих територій, котрі не мають достатніх ресурсів для виконання покладених на них функцій.

Фінансове вирівнювання – це процес усунення горизонтальних дисбалансів. У процесі фінансового вирівнювання здійснюються заходи з перерозподілу фінансових ресурсів між так званими «бідними» і «багатими» територіями.

Тема 10.

Управління місцевими фінансами в Україні

- 1. Управління місцевими фінансами**
- 2. Основні завдання та функції фінансового управління .**
- 3. Казначейське обслуговування місцевих бюджетів.**
- 4. Організація бюджетного контролю на місцевому рівні.**

Державне регулювання фінансової діяльності органів місцевого самоврядування.

Роль місцевих фінансових органів у системі виконавчої влади. Компетенція місцевих органів влади в галузі фінансів, їх участь у бюджетному процесі. Права й обов'язки органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади на етапах складання, розгляду, затвердження і виконання бюджету.

Системи касового виконання бюджету: банківська, казначейська та змішана. Їх характеристика, переваги та недоліки.

Необхідність фінансового контролю на рівні місцевих органів влади та управління, методи та види фінансового контролю. Внутрішній та зовнішній фінансовий контроль на місцевому рівні. Органи, які здійснюють фінансовий контроль.

Організація фінансового контролю на місцевому рівні. Контроль фінансових органів за формуванням та використанням коштів місцевих бюджетів і власних коштів бюджетних установ.

Особливості контролю фінансових органів за використанням грошових фондів, виділених на освіту, охорону здоров'я, культуру, місцевому господарству. Аудит як форма регіонального фінансового контролю.

В Україні фінансова діяльність органів місцевого самоврядування регулюється центральною владою. Ця діяльність регламентується чинним законодавством, а також указами Президента України, постановами Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України.

Центральна влада законодавчо регламентує повноваження місцевого самоврядування в галузі бюджету, утворення позабюджетних, валютних і цільових фондів, здійснення фінансово-кредитних відносин, управління фінансами комунальних підприємств, встановлення місцевих податків і зборів.

У питаннях регулювання доходів і видатків бюджетів місцевого самоврядування зберігається його підпорядкованість по вертикалі регіональним органам влади. А останніх, у свою чергу, центральній владі. Такий принцип організації бюджетної системи продовжує зберігатись.

Основні інструменти регулювання: нормативи відрахувань до місцевих бюджетів різних рівнів від регульованих доходів; бюджетні дотації і субсидії з Державного бюджету і бюджетів вищого рівня до бюджетів нижчого рівня; міжбюджетні взаєморозрахунки.

Управління місцевими фінансовими органами здійснюється за принципом подвійного підпорядкування. Його суть полягає в тому, що фінансовий орган підпорядковується «по вертикалі» вищому фіноргану, і «по горизонталі» — голові державної адміністрації (міському голові).

Основні завдання місцевих органів влади в галузі фінансів спрямовані на складання та виконання місцевих бюджетів, забезпечення контролю за цільовим, раціональним, економічним і ефективним використанням бюджетних коштів, створення належних фінансових умов для виконання функцій місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, їхніми виконавчими органами, а також підприємствами, організаціями та установами місцевого підпорядкування.

Органи державної виконавчої влади та виконавчі органи місцевих рад вищого

В Україні застосовується казначейська форма обслуговування місцевих бюджетів, яка передбачає здійснення Державним казначейством України:

- 1) операцій з коштами державного бюджету;
- 2) розрахунково-касового обслуговування розпорядників бюджетних коштів;
- 3) контроль бюджетних повноважень при зарахуванні надходжень, прийнятті зобов'язань та проведенні платежів;
- 4) бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання державного бюджету.

Бюджетний розпис містить помісячну розбивку та деталізацію показників надходжень до бюджету і видатків затвердженого бюджету відповідно до бюджетної класифікації.

Аудиторська перевірка проводиться з використанням аудиторських стандартів, розроблених практикою в країнах з розвинутою вільною економікою.

Тема 11.

Світовий досвід організації місцевих фінансів

- 1. Бюджетний федералізм як принцип побудови фінансів місцевого самоврядування в розвинутих країнах.**
- 2. Форми та методи фінансового забезпечення місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.**
- 3. Світовий досвід надання бюджетних трансфертів місцевим органам влади.**
- 4. Можливість застосування світового досвіду організації місцевих фінансів в Україні.**

Україна як суверенна держава стала членом Ради Європи, приєдналася до Європейської хартії про місцеве самоврядування та ратифікувала цей акт. Таким чином, вона взяла на себе зобов'язання будувати місцеві фінанси відповідно до міжнародних стандартів.

У наш час у самому загальному вигляді можна виділити два типи моделей міжбюджетних відносин — децентралізований і кооперативний.

Децентралізовані моделі мають такі основні особливості:

1. З трьох головних функцій державних органів влади й управління — макроекономічної стабілізації, перерозподілу національного доходу і виробництва державних товарів і послуг (звичайно остання називається функцією розподілу ресурсів) — перші дві найчастіше (у крайньому випадку — цілком) належать до сфери діяльності центрального уряду, а третя поділяється між трьома рівнями влади, але вважається найважливішою в діяльності місцевої влади, що загалом відповідає оптимальній теоретичній моделі міжбюджетних відносин.

2. Наділення повноваженнями з оподатковування різних рівнів влади відбувається відповідно до зазначеного розподілу функцій. Податковими джерелами центрального бюджету стають такі види податків, як прибуткові на фізичних і юридичних осіб, а також акцизне і митне оподатковування, тоді як місцеві бюджети задовольняються другорядними джерелами — податками на товари і послуги, майно і земельні ділянки.

3. Визнається високий ступінь фінансової незалежності і самостійності регіональної влади. Це фактично може привести до відмови центрального уряду від контролю за бюджетною діяльністю регіональних органів, байдужому ставленню до проблеми горизонтальних дисбалансів і регіональних бюджетних дефіцитів, відсутності відповідальності щодо їх боргів. Фінансова незалежність і самостійність регіонів забезпечується наданням їм права спільного використання податкових баз.

Світова практика виділяє такі методи розподілу бюджетних трансфертів:

- пропорційно доходам місцевої громади;
- багатofакторна формула;
- компенсація фактичних видатків місцевих громад;
- як частина річного бюджету місцевих громад.

Для розподілу бюджетних дотацій найчастіше застосовуються другий та четвертий методи; для зв'язаних бюджетних трансфертів — перший та третій.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ТА ЗАВДАННЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ ЗАОЧНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

Домашнє завдання є важливим елементом вивчення дисципліни. Її метою є здобуття навичок самостійної роботи з літературними джерелами, нормативно-законодавчими актами, що регулюють питання місцевих фінансів

Домашнє завдання виконується у вигляді реферату, що містить такі розділи: вступ, основну частину висновки, список використаної літератури, додатки. Обсяг роботи має становити 10-15 сторінок друкованого тексту з інтервалом 1,5.

Викладати матеріал необхідно чітко, логічно. Приводячи в тексті цитати або цифрові дані необхідно посилатися на їх джерело.

Домашнє завдання здається не пізніше, як за тиждень до початку сесії. Після рецензування роботи студент повинен ознайомитись із зауваженнями викладачами та дати на них відповідь. Без зарахованої контрольної роботи (домашньої чи аудиторної) студент до іспиту (заліку) не допускається.

Підготовка реферату полягає в закріпленні та поглибленні теоретичних знань, отриманих студентом у процесі вивчення курсу, виробленні уміння самостійно працювати з навчальною, спеціальною літературою і статистичними матеріалами, робити узагальнення і висновки.

В ході виконання домашнього завдання студент повинен вивчити законодавчі акти, літературні джерела, статистичні та інші матеріали в яких розглядаються питання обраної теми. Отже, мета контрольної роботи полягає в напрацюванні навичок самостійного розв'язання практичних проблем з наукових позицій і письмового викладу отриманих результатів.

Для цього студенти самостійно обирають тему роботи відповідно до переліку, наведеного нижче. При цьому теми робіт **не повинні повторюватись** у групі студентів.

Тематика рефератів для виконання домашнього завдання

1. Порядок складання доходів місцевих бюджетів.
2. Порядок складання видатків місцевих бюджетів.
3. Методика розрахунку закріплених та регулюючих доходів та їх вплив на формування доходів місцевих бюджетів.
4. Порядок планування податкових, неподаткових надходжень, доходів від операцій з капіталом та трансфертів
5. Методика розрахунку дотації вирівнювання місцевих бюджетів.
6. Розрахунок субвенцій та субсидій в місцевих бюджетах.
7. Вдосконалення розрахунків місцевих бюджетів з державним бюджетом.
8. Особливості взаємодії бюджетів АРК з державним бюджетом України.

9. Особливості взаємодії бюджету міста Києва з державним бюджетом.
10. Розрахунок коефіцієнтів вирівнювання між бюджетних трансфертів.
11. Фінансове регулювання місцевих бюджетів
12. Порядок складання розпису доходів і видатків місцевих бюджетів.
13. Порядок фінансування власних і делегованих повноважень.
14. Система розподілу доходів між ланками бюджетної системи.
15. Порядок оформлення та розміщення місцевих позик.
16. Бюджетний запит та розрахунки до його складання в закладах освіти.
17. Бюджетний запит та розрахунки до його складання в закладах охорони здоров'я.
18. Порядок розрахунку мінімального обсягу фінансових ресурсів місцевих органів самоуправління для виконання власних повноважень
19. Порядок розрахунку обсягу фінансових ресурсів необхідних для виконання делегованих повноважень.
20. Планування поточних видатків місцевих бюджетів.
21. Планування видатків на соціальний захист і соціальне забезпечення населення.
22. Планування видатків на соціально-культурну сферу.
23. Планування видатків на житлове господарство.
24. Планування видатків на фінансування пасажирського транспорту.
25. Планування видатків на утримання органів влади.
26. Планування видатків на благоустрій міст, сіл та селищ.
27. Планування видатків бюджету розвитку.
28. Порядок складання кошторисів та планів фінансування бюджетних установ.
29. Планування доходів житлових підприємств.
30. Планування видатків житлових підприємств.
31. Планування доходів комунальних підприємств.
32. Планування видатків комунальних підприємств.
33. Планування дотацій житловим підприємствам з місцевих бюджетів.
34. Планування дотацій комунальним підприємствам з місцевих бюджетів.
35. Порядок планування чисельності працівників та фонду заробітної плати в підприємствах житлового господарства.
36. Порядок планування чисельності працівників та фонду заробітної плати в комунальних підприємствах.
37. Планування витрат на технічне обслуговування житлових будинків.
38. Планування витрат на ремонт житлового фонду.
39. Планування витрат на вивезення сміття.
40. Планування матеріальних витрат в житлово-комунальних підприємствах
41. Планування витрат на електроенергію на освітлення сходових кліток, роботу ліфтів та на власні потреби.
42. Планування чисельності та витрат на заробітну плату в транспортних підприємств.
43. Планування доходів транспортних підприємств.
44. Планування дотацій транспортним підприємствам.
45. Планування витрат на паливно-мастильні матеріали.
46. Планування витрат на придбання електроенергії

- 47.Планування фондів економічного стимулювання в житлово-комунальних підприємствах.
- 48.Розподіл прибутку в підприємствах місцевого господарства.
- 49.Планування собівартості в житлово-комунальних підприємствах.
- 50.Планування прибутку підприємствами місцевого господарства.